

2. Perusopetus yleissivistyksen perustana

Perusopetus luo perustan oppilaiden yleissivistykselle. Kunta on velvollinen järjestämään perusopetusta alueellaan asuville oppivelvollisuusikäisille. Perusopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet nousevat perustuslaista, perusopetuslaista ja -asetuksesta, valtioneuvoston asetuksista sekä opetussuunnitelman perusteista. Opetuksen järjestämisessä otetaan huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Perusopetus rakentuu yhteiselle arvoperustalle ja käsitykselle oppimisesta.

2.1 Opetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Perusopetuksessa noudatetaan valtakunnallisesti yhtenäisiä perusteita siten kuin perusopetuslaissa säädetään. Opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Opetuksen tulee olla yhteistyössä kotien kanssa.

Oppilaalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Opetusryhmät muodostetaan siten, että opetuksessa voidaan saavuttaa opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet. Oppilaalla on oikeus saada maksutta opetus ja sen edellyttämät oppikirjat ja muu oppimateriaali, työvälineet ja työaineet. Lisäksi oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä oppilashuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut. Oppilashuollon järjestämistä ohjaa oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Oppilaalle on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria. Ruokailutilanteen on oltava ohjattu.

Suomen perustuslain ja yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Tasa-arvolaki velvoittaa kaikkia oppilaitoksia huolehtimaan siitä, että ihmisillä on sukupuoleen katsomatta samat mahdollisuudet koulutukseen. Opetuksen ja opetusaineistojen tulee tukea tasa-arvoain toteutumista.

Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon opetushenkilöstön määrään ja kelpoisuuteen liittyvät säännökset sekä muun muassa turvallisuuteen ja työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietojen käyttöä, julkisuutta ja yksityisyyden suojaa koskevat säännökset, tekijänoikeussäännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset.

YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus muodostaa historiallisen ja eettisen perustulkinnan ihmisoikeuksien merkittävyydestä. Suomi on sitoutunut useisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka edellyttävät jokaisen lapsen oppimisesta ja hyvinvoinnista huolehtimista. Näistä keskeisiä ovat Lapsen oikeuksien sopimus, Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus eli ns. TSS-sopimus, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus sekä Vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimus. Saamelaisien oikeuksien turvaamiseksi otetaan lisäksi huomioon YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus antaa perusopetukselle oikeudellisen perustan. Sopimuksen mukaan lasten kanssa ja lasten hyväksi työskenteleviä velvoittavat sopimuksen yleisperiaatteet, jotka ovat yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus suojeluun, huolenpitoon ja kehittymiseen sekä lapsen oikeus ilmaista näkemyksensä ja tulla kuulluksi ja lapsen näkemysten kunnioittaminen. Sopimuksen mukaan jokaisella lapsella on oikeus hyvään elämään sekä yksilölliseen, ruumiilliseen, henkiseen, hengelliseen, moraaliseen ja sosiaaliseen kehittymiseen.

2.2 Taipalsaaren kunnan perusopetuksen arvoperusta

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 mainitaan perusopetuksen arvoperustan painottuvan seuraaviin arvoihin:

- Oppilaan ainutlaatuisuus ja oikeus hyvään opetukseen
- Ihmisyys, tasa-arvo ja demokratia
- Kulttuurinen moninaisuus rikkautena
- Kestävän elämäntavan välttämättömyys

Perusopetuksen tehtävänä on rakentaa vastuullista, yhteisöllistä ja innostavaa oppimista, joka muuttuu ajan myötä luovaksi sivistykseksi. Eteläkarjalainen ja taipalsaarelainen kulttuuriperintö nähdään voimavarana matkalla kohti kulttuurisesti monimuotoista yhteiskuntaa. Perusopetuksessa lapsista ja nuorista kasvaa itsestä, toisista ja ympäristöstä välittäviä ja huolehtivia, hyvät käytöstavat sekä rehdit ja yritteliäät toimintatavat omaavia kansalaisia.

Taipalsaaren kunnan opetussuunnitelmaan liittyvä arvokeskustelu toteutettiin syyslukukaudella 2014. Opettajat pohtivat tulevaisuuden koulun arvomaailmaa veso-koulutuksessa. Vanhemmille annettiin mahdollisuus vastata sähköiseen arvokyselyyn. Perusopetuksen oppilaat saivat myös mahdollisuuden vastata heille räätälöityyn sähköiseen arvokyselyyn. Oppilaiden, vanhempien ja opettajien arvonäkemyksiä yhtäläisyksineen ja eroineen tuotiin esille vanhemmille ja opetushenkilöstölle järjestetyssä avoimessa arvoillassa.

Taipalsaaren kunnan perusopetus rakentuu opetussuunnitelman perusteissa esitetylle arvoperustalle. Sitä on täsmennetty oppilaiden, vanhempien ja opetushenkilöstön näkemyksillä. Taipalsaaren perusopetuksen arvot tulevat esille arvotyöskentelyn pohjalta kootussa arvoruorissa (ks. Kuva 1).

Oppilaan ainutlaatuisuus ja oikeus hyvään opetukseen

Perusopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen oppilas on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella on oikeus kasvaa täyteen mittaansa ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä. Tässä oppilas tarvitsee kannustusta ja yksilöllistä tukea sekä kokemusta siitä, että koulu yhteisössä häntä kuunnellaan ja arvostetaan ja että hänen oppimisestaan ja hyvinvoinnistaan välitetään. Yhtä tärkeä on kokemus osallisuudesta ja siitä, että voi yhdessä toisten kanssa rakentaa yhteisönsä toimintaa ja hyvinvointia.

Jokaisella oppilaalla on oikeus hyvään opetukseen ja onnistumiseen koulutyössä. Oppiessaan oppilas rakentaa identiteettiään, ihmiskäsitystään, maailmankuvaansa ja -katsomustaan sekä paikkaansa maailmassa. Samalla hän luo suhdetta itseensä, toisiin ihmisiin, yhteiskuntaan, luontoon ja eri kulttuureihin. Oppimisesta syrjäytyminen merkitsee sivistyksellisten oikeuksien toteutumatta jäämistä ja on uhka terveelle kasvulle ja kehitykselle. Perusopetus luo edellytyksiä elinikäiselle oppimiselle, joka on erottamaton osa hyvän elämän rakentamista.

Arvokasvatuksen merkitys korostuu maailmassa, jossa monimediainen tiedonvälitys, globaalit tietoverkot, sosiaalinen media ja vertaissuhteet muokkaavat lasten ja nuorten arvomaailmaa. Arvokeskustelu oppilaiden kanssa ohjaa oppilaita tunnistamaan ja nimeämään kohtaamiaan arvoja ja arvostuksia sekä pohtimaan niitä myös kriittisesti. Oppilaita tuetaan rakentamaan omaa arvoperustaansa. Koulun ja kotien yhteinen arvopohdinta ja siihen perustuva yhteistyö luovat turvallisuutta ja edistävät oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen kotien erilaisiin uskontoihin, katsomuksiin, perinteisiin ja kasvatuskäsityksiin on rakentavan vuorovaikutuksen perusta.

Oppilaan ainutlaatuisuus ja oikeus hyvään opetukseen -arvon toteutumista edesauttavat muun muassa

- avoin ja rakentava yhteistyö huoltajien ja muiden toimijoiden kanssa,
- oppilaiden monimuotoinen osallisuus ja kuuleminen sekä oppilaskuntatyön kehittäminen,
- kannustava, arvostava, välittävä ja hyväksyvä ilmapiiri,
- turvallisen ja järkevän kokoiset opetusryhmät,
- opetuksen ja oppimisympäristöjen monimuotoisuus,
- oppiaineiden yhteistyö sekä
- ammattitaitoinen opetushenkilöstö.

Ihmisyys, sivistys, tasa-arvo ja demokratia

Perusopetus tukee oppilaan kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Ihmisyyteen kasvussa jännitteet pyrkimysten ja vallitsevan todellisuuden välillä ovat väistämättömiä. Sivistykseen kuuluu taito käsitellä näitä ristiriitoja eettisesti ja myötätun-
toisesti sekä rohkeus puolustaa hyvää. Sivistys merkitsee yksilöiden ja yhteisöjen taitoa tehdä ratkaisuja eettisen pohdinnan, toisen asemaan asettumisen ja tietoon perustuvan harkinnan perusteella. Eettisyyden ja esteettisyyden näkökulmat ohjaavat pohtimaan, mikä elämässä on arvokasta. Sivistys ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia. Sivistynyt ihminen pyrkii toimimaan oikein, itseään, toisia ihmisiä ja ympäristöä arvostaen. Hän osaa käyttää tietoa kriittisesti. Sivistykseen kuuluu myös pyrkimys itsesääteilyyn ja vastuunottoon omasta kehitymisestä ja hyvinvoinnista.

Perusopetus rakentuu elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiselle. Se ohjaa niiden puolustamiseen ja ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Perusopetus edistää hyvinvointia, demokratiaa ja aktiivista toimijuutta kansalaisyhteiskunnassa. Tasa-arvon tavoite ja laaja yhdenvertaisuusperiaate ohjaavat perusopetuksen kehittämistä. Opetus edistää osaltaan taloudellista, sosiaalista, alueellista ja sukupuolten tasa-arvoa. Opetus on oppilaita uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Koulua ja opetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Ihmisyys, sivistys, tasa-arvo ja demokratia -arvon toteutumisen mahdollistavat esimerkiksi

- hyvät tavat,
- koulujen toiminnan turvallisuus,
- itsensä, toisten ja ympäristön kunnioittaminen,
- erilaisuuden ymmärtäminen ja hyväksyminen,
- oppilaiden monimuotoinen osallisuus ja kuuleminen sekä oppilaskuntatyön kehittäminen.

Kulttuurinen moninaisuus rikkautena

Perusopetus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle. Se on muodostunut ja muotoutuu eri kulttuureiden vuorovaikutuksessa. Opetus tukee oppilaiden oman kulttuuri-identiteetin rakentumista ja kasvua aktiivisiksi toimijoiksi omassa kulttuurissaan ja yhteisössään sekä kiinnostusta muita kulttuureita kohtaan. Samalla opetus vahvistaa luovuutta ja kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta, edistää vuorovaikutusta kulttuurien sisällä ja niiden välillä ja luo siten pohjaa kulttuurisesti kestäväälle kehitykselle.

Eri kulttuuri- ja kielitaustoista tulevat ihmiset kohtaavat toisensa perusopetuksessa ja tutustuvat monenlaisiin tapoihin, yhteisöllisiin käytäntöihin ja katsomuksiin. Asioita opitaan näkemään toisten elämäntilanteista ja olosuhteista käsin. Oppiminen yhdessä yli kieli-, kulttuuri-, uskonto- ja katsomusrajojen luo edellytyksiä aidolle vuorovaikutukselle ja yhteisöllisyydelle. Perusopetus antaa perustan ihmisoikeuksia kunnioittavaan maailmankansalaisuuteen ja rohkaisee toimimaan myönteisten muutosten puolesta.

Kulttuurinen moninaisuus rikkautena -arvo toteutuu, kun huomioidaan muun muassa

- erilaisuuden ja ainutlaatuisuuden ymmärtäminen ja hyväksyminen,
- eri kulttuureihin tutustuminen,
- oman kulttuuriperinnön ja omien juurien tiedostaminen ja hyväksyminen,
- avoin ja arvostava keskustelu sekä
- asennekasvatus.

Kestävän elämäntavan välttämättömyys

Ihminen on osa luontoa ja täysin riippuvainen ekosysteemien elinvoimaisuudesta. Tämän ymmärtäminen on keskeistä ihmisenä kasvussa. Perusopetuksessa tunnistetaan kestävän kehityksen ja ekososiaalisen sivistyksen välttämättömyys, toimitaan sen mukaisesti ja ohjataan oppilaita kestävän elämäntavan omaksumiseen. Kestävän kehityksen ja elämäntavan ulottuvuudet ovat ekologinen ja taloudellinen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen. Ekososiaalisen sivistyksen johtoajatuksena on luoda elämäntapaa ja kulttuuria, joka vaalii ihmisarvon loukkaamattomuutta, ekosysteemien monimuotoisuutta ja uusiutumiskykyä sekä samalla rakentaa osaa-
mispohjaa luonnonvarojen kestäväälle käytölle perustuvalla kiertotaloudelle. Ekososiaalinen sivistys merkitsee ymmärrystä erityisesti ilmastonmuutoksen vakavuudesta sekä pyrkimystä toimia kestävästi.

Ihminen kehittää ja käyttää teknologiaa sekä tekee teknologiaa koskevia päätöksiä arvojensa pohjalta. Hänellä on vastuu teknologian ohjaamisesta suuntaan, joka varmistaa ihmisen ja luonnon tulevaisuuden. Perusopetuksessa pohditaan kulutus- ja tuotantotavoissa ilmeneviä ristiriitoja suhteessa kestävään tulevaisuuteen sekä etsitään ja toteutetaan yhteistoimin ja pitkäjänteisesti elämäntapaamme korjaavia ratkaisuja. Oppilaita ohjataan tuntemaan myös kehitykseen vaikuttavia yhteiskunnallisia rakenteita ja ratkaisuja ja vaikuttamaan niihin. Perusopetus avaa näköalaa sukupolvien yli ulottuvaan globaaliin vastuuseen.

Kestävän elämäntavan välttämättömyys -arvon toteutumisen mahdollistavat esimerkiksi

- yksilöllinen, yhteisöllinen ja globaalinen vastuullisuus,
- koulusta, kodista ja lähiympäristöstä huolehtiminen,
- kestävän kehityksen ja kulutuksen periaatteiden noudattaminen,
- tulevaisuusorientoitunut näkemys sekä
- asennekasvatus.

2.3 Oppimiskäsitys

Opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppilas on aktiivinen toimija. Hän oppii asettamaan tavoitteita ja ratkaisemaan ongelmia sekä itsenäisesti että yhdessä muiden kanssa. Oppiminen on erottamaton osa yksilön ihmisenä kasvua ja yhteisön hyvän elämän rakentamista. Kieli, kehollisuus ja eri aistien käyttö ovat ajattelun ja oppimisen kannalta olennaisia. Uusien tietojen ja taitojen oppimisen rinnalla oppilas oppii reflektoimaan oppimistaan, kokemuksiaan ja tunteitaan. Myönteiset tunnekokemukset, oppimisen ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten oppilaiden, opettajien ja muiden aikuisten sekä eri yhteisöjen ja oppimisympäristöjen kanssa. Se on yksin ja yhdessä tekemistä, ajattelemista, suunnittelua, tutkimista ja näiden prosessien monipuolista arvioimista. Siksi oppimisprosessissa on olennaista oppilaiden tahto ja kehittyvä taito toimia ja oppia yhdessä. Oppilaita ohjataan myös ottamaan huomioon toimintansa seuraukset ja vaikutukset muihin ihmisiin ja ympäristöön. Yhdessä oppiminen edistää oppilaiden luovan ja kriittisen ajat-

telun ja ongelmanratkaisun taitoja sekä kykyä ymmärtää erilaisia näkökulmia. Se myös tukee oppilaiden kiinnostuksen kohteiden laajentumista. Oppiminen on monimuotoista ja sidoksissa opittavaan asiaan, aikaan ja paikkaan.

Oppimaan oppimisen taitojen kehittyminen on perusta tavoitteelliselle ja elinikäiselle oppimiselle. Siksi oppilasta ohjataan tiedostamaan omat tapansa oppia ja käyttämään tätä tietoa oppimisensa edistämiseen. Oppimisprosessistaan tietoinen ja vastuullinen oppilas oppii toimimaan yhä itseohjautuvammin. Oppimisprosessin aikana hän oppii työskentely- ja ajattelutaitoja sekä ennakoimaan ja suunnittelemaan oppimisen eri vaiheita. Jotta oppilas voisi oppia uusia käsitteitä ja syventää ymmärrystä opittavista asioista, häntä ohjataan liittämään opittavat asiat ja uudet käsitteet aikaisemmin oppimaansa. Tietojen ja taitojen oppiminen on kumuloituvaa ja se vaatii usein pitkäaikaista ja sinnikästä harjoittelua.

Oppilaan kiinnostuksen kohteet, arvostukset, työskentelytavat ja tunteet sekä kokemukset ja käsitykset itsestä oppijana ohjaavat oppimisprosessia ja motivaatiota. Oppilaan minäkuva sekä pystyvyyden tunne ja itsetunto vaikuttavat siihen, millaisia tavoitteita oppilas asettaa toiminnalleen. Oppimisprosessin aikana saatava rohkaiseva ohjaus vahvistaa oppilaan luottamusta omiin mahdollisuuksiinsa. Monipuolisen myönteisen ja realistisen palautteen antaminen ja saaminen ovat keskeinen osa sekä oppimista tukevaa että kiinnostuksen kohteita laajentavaa vuorovaikutusta.

Opetuksessa otetaan huomioon perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukainen oppimiskäsitys. Eri oppiaineissa se huomioidaan oppiaineen luonteen ja annettujen reunaehtojen puitteissa. Opetussuunnitelmakokonaisuus nähdään jatkuvana ja kehittyvänä prosessina. Se reagoi tarvittaessa yhteiskunnan ja ympäristön muuttumiseen. Opetussuunnitelman arvooperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista seurataan, arvioidaan ja päivitetään tarpeen mukaan, valtakunnalliset ohjeet huomioiden.

PERUSOPETUKSEN

ARVORUORI

Oikeus olla lapsi

- yhteisöllisyys
- leikkimielisyys
- inhimillisyys
- yksilöllisyys
- itseluottamus
- itsensä kunnioittaminen
- omien vahvuuksien löytäminen
- elämän ilo

Osallisuus

- kuulluksi tuleminen
- vuorovaikutus kodin ja koulun välillä
- yhteisöllisyys
- tasa-arvoisuus, oikeudenmukaisuus
- oppilaslähtöisyys, osaamisen jakaminen

Taipalsaarelaisuus

- perinteiden kunnioittaminen
- kädentaidot
- paikallisuuden huomioiminen
- yksilöllisyys ja yhteisöllisyys

Hyvinvointi

- turvallisuus
- terveellisyys
- oppimisympäristö
- elämäntavat
- terveyskasvatus
- ympäristö
- kiusaamattomuus
- työrauha
- kiireettömyys
- kestävä elämäntapa
- tieto- ja informaatiokriittisyys

Tasavertaiset oppimismahdollisuudet

- oikeudenmukaisuus
- lupa epäonnistua
- käytännönläheisyys
- lapsilähtöisyys
- oikeus oppimiseen

Innostava oppiminen

- oikeus myönteisiin oppimiskokonaisuuksiin
- luovuus
- yritteliäisyys
- uteliaisuus
- käytännönläheisyys
- innostavat opetusmenetelmät
- ongelmanratkaisu
- iloa tekemisen kautta
- interaktiivisuus
- positiivisuus
- soveltaminen
- innostavat oppimisympäristöt
- aktiivisuus
- yksilöllisyys ja yhteisöllisyys
- kannustaminen

Hyvät käytöstavat

- kannustaminen
- toisen kunnioittaminen
- rehellisyys
- rohkeus avun pyytämiseen
- leikkimielisyys
- huumori
- vastuullisuus
- luova sivistys
- sääntöihin ja sopimuksiin sitoutuminen

Erilaisuuden ymmärtäminen ja hyväksyminen

- rehdit ja reilut toimintatavat
- kaikista ei tarvitse pitää, mutta kaikkien kanssa on tultava toimeen
- kiusaamisen ennaltaehkäisy
- välitön ja alhainen puuttumiskyky
- empatia
- elämän kunnioittaminen
- inhimillisyys
- suvaitsevaisuus
- toisten ajatusten ja arvojen kunnioittaminen

KUVIO 1. Taipalsaaren perusopetuksen arvoruori